

Xarxa de dol: noves pràctiques socials en comunitats en línia

Alessandra Micalizzi

Investigadora del Departament de Comunicació
Universitat de Llengua i Comunicació IULM (Milà)
alessandra.micalizzi@iulm.it

Data de presentació: abril de 2010

Data d'acceptació: abril de 2010

Data de publicació: maig de 2010

Resum

En aquest article proposem resultats d'una recerca més àmplia, duta a terme amb un enfocament etnogràfic, sobre el paper d'internet com a context relacional (sociocultural) en el qual es pot compartir i superar l'experiència del dol. Amb una mirada narrativa, descriurem la realitat peculiar de la comunitat en línia sobre la pèrdua i el dol i, sobretot, ens centrarem en les dinàmiques socials, les motivacions que porten les persones a entrar en aquests espais virtuals específics i les funcions d'internet en la situació del dol.

Paraules clau

internet, dol, comunitats en línia, pràctiques socials

Mourning network: new social practices in on-line communities

Abstract

In this paper we present some results from wider research, undertaken using an ethnographic approach, about the role of the web as a (socio-cultural) relational context in which to share and overcome the experience of mourning. From a narrative perspective, we describe the peculiar reality in on-line communities regarding loss and mourning and, above all, we focus on the social dynamics, the motivations – that push people to enter these specific e-places – and the functions of the web in terms mourning.

Keywords

internet, mourning, on-line communities, social practices

Autonarració i el poder d'internet en experiències de pèrdua

Aquest breu article descriu els resultats d'una recerca més àmplia sobre el paper d'internet en les experiències de pèrdua i dol. Abans de presentar la nostra recerca, hem de subratllar alguns aspectes d'internet que, en la nostra opinió, són elements molt importants

per a entendre el poder de la xarxa en la circumstància peculiar de la compartició de l'experiència de la pèrdua.

Ens centrarem en tres aspectes connectats amb internet com a medi metasocial.

D'acord amb la nostra perspectiva,¹ internet és una *tecnologia narrativa* (Walzer, 2001; Walzer *et al.*, 2002). Tot i que el nombre de llenguatges multimèdia creix, internet es compon principalment

1. La nostra recerca es basa en l'enfocament narratiu. Si voleu més detalls, vegeu J. Bruner (2006).

<http://digithum.uoc.edu>

Xarxa de dol: noves pràctiques socials en comunitats en línia

de textos: la facilitat d'obrir un espai personal porta tothom a afegir continguts personals, que són principalment fragments autobiogràfics connectats entre ells i recopilats en un espai íntim (blogs, fòrums, pàgines web personals).

Com a suport narratiu, la xarxa és semblant als diaris tradicionals o a les notes personals en què les persones poden escriure i llavors llegir els continguts. Aquest procés, basat en l'acció d'escriure i llegir sobre un mateix, és molt útil perquè permet que l'autor reflexioni sobre si mateix (Bruner, 2006).

Parlar d'emocions personals o de l'experiència de la pèrdua és molt útil en el cas del dol: és una manera de recordar la història i d'aquesta manera reflexionar sobre el present (Pitt, 2004; Orgad, 2006). Aquest mecanisme, que Bruner (1996, pàg. 65) anomena *reflexivitat*, és un procés psicològic natural que es pot definir com «el reajustament perpetu del passat i el present per a crear i mantenir una bona història».

Internet també és una *tecnologia interactiva* (Howard, 2002). Amb l'acció de la publicació, els continguts personals s'exposen a la mirada dels usuaris d'internet (Di Fraia, 2007), que tenen l'oportunitat de respondre, comentar o publicar alguna cosa nova. Si mirem aquest procés –escriptura, comentari, una altra vegada escriptura– amb una perspectiva més general, podem dir que la macrohistòria que es produeix en un lloc digital específic és el resultat d'una trama formada per fragments, escrits per diferents autors, que fa la impressió de ser una gran història (Grohol, 2002).

En el cas de les històries de dol, la persona que ha patit la pèrdua pot intercanviar experiències en aquests espais o reconèixer-se a si mateixa en una altra narració.

L'últim aspecte interessant de la nostra tesi és que internet també es pot considerar una *tecnologia de memòria*. Amb aquesta perspectiva, internet és un «arxiu digital», una mena de gran magatzem d'històries, pensaments, nocions, continguts i informació de qual-sevol tipus (De Carli, 1996). El web és un espai virtual on es poden posar i compartir records personals i consultar molts continguts.

Si combinem aquest aspecte amb el segon –la dimensió interactiva–, internet és un lloc en què podem intercanviar records amb altres persones: compartim, coconstruïm o simplement reconeixem o sentim emocions connectades amb experiències passades. Així, doncs, internet es podria convertir en un «lloc de records» en què es poden celebrar i compartir els records sobre els ésser estimats (Hess, 2007), i podria ser també un lloc on es pot descobrir el rastre personal del difunt –si era usuari de la xarxa. A partir d'aquestes consideracions, volíem comprovar que tots aquests aspectes es poguessin investigar per mitjà d'un estudi empíric.

La recerca: objectius, metodologia i mostra

Mitjançant el nostre estudi empíric, sabríem si internet, com a artefacte tecnosocial (Flishy, 1995), es podria considerar un context social nou en el qual les persones poden socialitzar l'experiència del dol i rebre el suport emocional adequat.

En aquest article proposem només una part dels resultats d'una recerca més àmplia. En particular, ens centrem en el cas dels blogs i de les comunitats web dedicades a la pèrdua.² A partir d'un macroobjectiu, vam identificar algunes preguntes operatives per tal d'aconseguir altres objectius:

- entendre les motivacions que porten la gent a entrar a la xarxa i utilitzar-la com a espai íntim on poden parlar sobre la seva experiència personal del dol;
- analitzar les pràctiques d'ús dels espais digitals i les interaccions entre participants (papers, relacions electives, moments i freqüència de les intervencions, modalitat d'accés, etc.);
- reconstruir les funcions reconegudes a la xarxa en el cas específic de les experiències de dol.

Vam dividir el treball empíric en dues fases. La primera es basava en la identificació –mitjançant el motor de cerca italià més important–³ i en l'anàlisi qualitativa del contingut de llocs web en què el tema principal era la mort (el dol i els records). La segona fase es va basar en dos aspectes: les observacions obertes del web⁴ dins de comunitats centrades en el dol i la pèrdua i en blogs sobre el mateix tema i en entrevistes narratives per correu electrònic a membres dels fòrums i als autors dels blogs. Vam participar en quatre comunitats i en deu blogs i vam conduir trenta-dues entrevistes amb usuaris de fòrums i quinze amb bloguers.⁵

Dol en línia: els resultats

En les pàgines següents presentem els resultats de la nostra recerca i distingim tres aspectes: les motivacions que porten les persones a entrar en aquests espais virtuals i a utilitzar-los per a compartir l'experiència personal de pèrdua; les característiques de les interaccions dins de les comunitats i els elements peculiars de l'ús del blog com a «entorn íntim», on es pot escriure sobre el dol personal.

2. Per a la presentació completa de la recerca, us convidem a consultar les actes del congrés internacional *Mending the Gap* 2008.

3. Vam analitzar només webs italians perquè pensem que les creences culturals i religioses tenen una gran influència en la manera de viure i de percebre l'experiència de la mort, i també en la manera de mostrar dolor. Vam fer servir: <www.google.it>.

4. Per a més dades sobre l'ús de la perspectiva etnogràfica, vegeu: D. Carter (2005), C. Hine. (2000), D. Miller *et al.* (2001).

5. Gairebé tots els entrevistats són dones (tret de dos casos). Aquest fet pot portar a una consideració sobre l'actitud natural de les dones d'utilitzar l'escriptura autobiogràfica com a teràpia personal.

<http://digithum.uoc.edu>

Xarxa de dol: noves pràctiques socials en comunitats en línia

Alhora, Procurem donar una resposta a la primera pregunta: podria internet definir nous espais socials i antropològics on es poguessin compartir experiències de dol?

Vam identificar tres tipus de motivacions relacionades amb el primer accés al web, en què es busca una solució per al dolor personal. La primera motivació estava relacionada amb l'aïllament percebut per la persona que ha perdut algú en el context social real. De fet, l'aïllament és una part del procés de dol (Kübler-Ross, 1975) i és una conseqüència d'una distància emotiva particular entre la persona que ha patit la pèrdua i els seus parents i amics. Tal com ha dit una de les persones que hem entrevistat:

«Vaig entrar en una dimensió completament diferent, fora de la realitat, sacsejat per les emocions i els sentiments. Era com si estigués en un remolí. Els deu dies següents vaig estar en silenci absolut i no volia veure'm ni trobar-me amb ningú» (T.).

En aquest cas, la xarxa va ajudar la persona que havia patit la pèrdua a trobar una dimensió personal, un espai íntim on podia deixar anar el patiment i la soledat i on podia expressar la desesperació.

Internet també es tria com a espai on es poden tornar a mantenir relacions amb altres persones, ja que els nostres entrevistats se sentien protegits al web: «el fòrum es va convertir en una cuirassa protectora». La sensació de protecció a la xarxa està connectada amb els tres aspectes següents:

- la protecció de la pantalla (Gamba, 2004): el monitor marca un espai virtual que l'usuari pot modificar i controlar, cosa que fa disminuir la por d'allò que és nou;
- la protecció de l'entorn exterior: la persona que patia la pèrdua hi accedia per primera vegada des de casa, en un context familiar, sense cap contacte amb cap situació externa;
- la protecció personal (Suler, 1993): la interacció amb altres usuaris es basa en missatges digitals, que es filtren i són menys espontanis que la conversa cara a cara. Per a la persona que està de dol és més fàcil «dosificar» l'exposició a altres usuaris (Howard, 2002; Grohol, 2002).

L'última motivació rau en la necessitat de compartir experiències personals. La persona que està de dol entra a la xarxa perquè vol parlar de la seva història de dolor, comparar els seus sentiments amb les emocions d'altres persones en la mateixa situació i, sobretot, no vol sentir-se com si fos «l'únic»: «Has de saber que no estàs sol en aquest món! Havia de saber que podia sobreviure, que podia viure com una persona normal».

La participació en una comunitat web o en un blog té una tendència específica; les observacions i l'anàlisi de continguts van mostrar que hi ha un procés cíclic que va de l'accés fins a la sortida del grup i que segueix diferents fases. En primer lloc, descriurem les

característiques dels grups en línia, molt semblants als grups d'ajuda cara a cara pel que fa a la compartició i els efectes terapèutics. En segon lloc, sintetitzarem els aspectes peculiars de l'escriptura en els blogs i el fet de mantenir un diari virtual.

La primera fase de la participació en el fòrum consisteix en un moment d'exploració de la vida de la comunitat mitjançant la lectura de continguts publicats prèviament. Hem anomenat aquesta fase *integració*, ja que el nou membre millora la confiança en l'entorn.

L'acció de llegir sovint motiva la necessitat o el desig de veure reflectida l'experiència pròpia personal en les històries d'altres persones. Per aquesta raó, les persones tendeixen a llegir i seguir fils de discussió i apunts que perceben com a propers a la seva història personal. D'aquesta manera, comença un procés de projecció i identificació entre el nou membre i els altres usuaris:

«Immediatament vaig començar a llegir i semblava que jo sentia aquell dolor en aquell mateix moment, però immediatament em vaig sentir menys sol i em vaig adonar que la meua experiència no era l'única i que les reaccions i els sentiments eren comuns a altres mares» (L.).

El mecanisme d'identificació és molt habitual en tres casos específics. Quan el protagonista de la història viu la mateixa fase de dol que el nou membre, quan al lector i l'autor els uneix el mateix tipus de pèrdua o quan la pèrdua descrita és «complementària» a la pèrdua viscuda pel lector. D'aquesta última circumstància en podem dir *efecte substitució* i la confirmen les paraules d'un moderador:

«Hi ha relacions diferents dins del grup: per exemple, hi ha mares que han perdut els seus fills i que creen un contacte especial amb fills que han perdut les seves mares. [...] És una mena de substitució. [...] D'aquesta manera, s'ha recreat una situació afectiva maternal o filial» (P.).

La segona fase és la presentació al grup –per part del nou membre– i la compartició de la pròpia experiència de dol. Totes les presentacions comencen amb la descripció del vincle personal amb la persona que ha mort. La publicació de la primera intervenció provoca una «reacció en cadena» d'altres participants que, com en un ritual, donen la benvinguda al nou membre. Vam definir aquest procés de *receptió*: el to és molt càlid i personal i el nou membre immediatament percep que és en el lloc adequat.

La tercera fase consisteix en la participació real: llegir, comentar i respondre els missatges.

En aquell moment, el nou membre pertany al grup i hi contribueix amb intervencions personals per a enriquir els continguts de l'espai. Durant aquesta fase també és quan el membre construeix relacions intenses amb uns quants participants. La persona s'escriu en xat privat amb altres contactes, intercanvia números de telèfon

<http://dighum.uoc.edu>

Xarxa de dol: noves pràctiques socials en comunitats en línia

i els que són geogràficament propers poden decidir trobar-se. Aquest mecanisme relacional només comença amb aquells amb qui l'usuari sent una afinitat afectiva o psicològica. Aquesta és la fase de les relacions electives. Aquest mecanisme és controvertit, ja que, d'una banda, fa augmentar la participació en el fòrum, però, d'altra banda, debilita la identitat del grup. No obstant això, hem de tenir en compte que en una comunitat virtual és molt difícil crear un alt sentiment de cohesió dins del grup a causa de l'elevat nombre de membres.

Vam anomenar la quarta fase *apoderament*, ja que el membre ofereix suport als nous participants o a les persones que necessiten més atencions.

L'última fase és la sortida de la comunitat, que pot ser una sortida madura, amb participacions esporàdiques o, simplement, un abandó sobtat. En les nostres observacions, vam detectar només un cas de sortida madura del grup. En aquest cas, el membre anunciava que deixava la comunitat amb una intervenció oficial de salutació i motivacions. Aquesta pràctica és útil tant per a l'autor com per als altres membres del fòrum, ja que és una manera de demostrar que és possible completar el procés. Les participacions esporàdiques són la modalitat de sortida més habitual. Consisteixen a romandre ocult –com en el primer període– i fer un nombre reduït d'intervencions. És una manera de sentir-se encara part de la comunitat. L'últim cas és l'abandó sobtat. És molt freqüent que després d'un període d'accés i participació alguns membres «desapareguin». En el web, on tu pots decidir quina informació personal dones i comparteixes, on pots accedir amb un pseudònim, és menys difícil deixar un grup sense donar explicacions.

El cas dels blogs mostra diferències pel que fa a la interacció tant amb la tecnologia com amb els comentadors. En la situació específica del dolor, «els blogs combinen dues tècniques recomanades per a les persones per a superar problemes: escriure en un diari i utilitzar un ordinador per a expressar-hi pensaments. Alguns bloguers diuen que la dimensió extra de publicar pensaments al web permet tocar qüestions difícils amb éssers estimats, a més de recollir suport d'una comunitat virtual de persones que no coneixen». (Noguchi, 2005, pàg. 43).

Si en la comunitat virtual els membres es consideren iguals –a causa de la simetria de la situació (una pèrdua afectiva)– en el blog hi ha una distribució de papers diferent: hi ha l'autor, que és el «propietari» de l'espai virtual, i el seu públic lector, que és el nombre variable d'usuaris de la xarxa que participen en la «vida» del seu diari.

D'acord amb les nostres observacions de deu blogs, la vida del diari virtual es caracteritza per una tendència parabòlica. En la fase inicial, l'autor adquireix familiaritat amb el nou entorn. A aquest moment d'adaptació el segueix una intensa activitat de publicació d'intervencions sobre sentiments personals, emocions i descripció de la història de la pèrdua. Les narracions es dediquen completament a la persona que ha mort i no hi ha espai per als comentadors: l'autor gairebé sempre ignora les intervencions

externes. El bloguer escriu a la persona estimada i dona a la narració una estructura de diàleg monològic, és a dir, una conversa que té l'estructura d'un intercanvi entre dues persones però a la qual, evidentment, li manquen les respostes de l'altre subjecte implicat:

«Dolç príncep meu, sóc aquí... He llegit i rellegit el que vaig escriure. No hi toco res. Vull recordar cada paraula. Ha passat gairebé un mes des de l'última vegada que et vaig veure. Malgrat la malaltia, ets bonic com el sol, [...]. No sé si t'arriba res des d'aquí. La cosa més forta i més autèntica en què puc pensar és una gota d'amor».

Després d'un període intensiu de publicacions, el nombre d'intervencions tendeix a disminuir i la narració adquireix nous continguts i noves formes. Malgrat que el dolor continua en el centre de la narració i l'autor continua escrivint al seu ésser estimat, apareixen intervencions sobre episodis de la vida diària –del present– i també sobre projectes futurs. En aquest moment és quan l'autor interactua amb els seus lectors o comentadors i en reconeix la presència.

També en el cas dels blogs hi ha una fase final, la sortida, que pot prendre diferents formes: el tancament de l'espai amb l'eliminació de tots els rastres del blog; el canvi de tema, centrant-se més i més en el present; i la visita esporàdica, per tal de comprovar l'accés dels lectors o respondre alguns comentaris. La primera circumstància –el tancament del blog– representa un gest de «trencament» absolut amb l'espai virtual, cosa que implica una presa de distància d'una experiència acabada o una manifestació de protesta –no reconèixer com a propi un blog a causa de visitants indesitjats.

No tots els blogs que vam analitzar van «néixer» coincidint amb una pèrdua. Per exemple, en dos casos eren blogs semblants a un diari personal, oberts prèviament, que es van convertir en l'espai ideal on es podia descriure i revelar l'experiència personal del dol, després d'una pèrdua important. Sobretot en aquest tipus de blogs –tot i que no solament en aquests– és freqüent que l'autor canviï el tema del diari virtual. Al llarg del temps, les narracions es dirigeixen cap a altres temes i altres experiències. Finalment, l'últim cas de sortida d'un blog és la visita i la participació esporàdiques. Un bloguer que entra en l'espai només de manera esporàdica ho confirma:

«El meu blog havia fet la funció de salvar-me; moltes vegades vaig anar al balcó i vaig mirar cap avall, preguntant-me si hi havia una manera ràpida d'anar cap on era el meu fill. Per sort, em va aturar el meu pragmatisme i el meu blog va ser una vàlvula de salvament, com una olla a pressió, que fa soroll i sembla que explotarà, però llavors comença a reduir la pressió».

<http://digithum.uoc.edu>

Xarxa de dol: noves pràctiques socials en comunitats en línia

La xarxa sustentadora: el web i les seves funcions

Aquest article ha intentat mostrar les qualitats potencials del web com a entorn complementari –no necessàriament l'únic– en la situació del dol. D'una banda, hi ha límits estructurals i les interaccions emocionals són més complexes en contextos digitals. Per exemple, la manca d'un contacte físic limita la compartició de les emocions i els lectors han d'interpretar l'estat real a partir només dels continguts explícits escrits per l'autor. De l'altra, la protecció de la pantalla pot representar un límit si s'agafa com una manera de reduir l'exposició d'un mateix o d'ocultar la realitat (Suler, 1993). Tanmateix, pensem que els beneficis terapèutics de l'escriptura i l'intercanvi de narracions sobre el dol en un entorn virtual protegit són tan grans que podem esperar una legitimitat d'aquest espai com a context «afectiu» on es poden mantenir relacions d'ajuda personal (Walther *et al.*, 2002).

Avui dia, el límit entre «dins» i «fora» d'internet és molt transitori i inestable. Com van mostrar els resultats, és evident que els beneficis construïts dins d'internet tenen efectes en la vida diària dels nostres entrevistats, més enllà d'aquest entorn.

Per aquesta raó, pensem que la resposta a la nostra pregunta –si la xarxa podria ser un nou context social en el qual es pot socialitzar l'experiència del dol– és afirmativa i esperem que en el futur hi haurà un desenvolupament d'aquestes xarxes i aquests espais virtuals per a donar suport a persones que han patit la pèrdua d'una persona estimada.

Referències Bibliogràfiques

- BENSCHOP, A. (2003). «Death on Cyberspace. Funeral mourning practices on the Internet» [article en línia]. *Sociosite*. <<http://www.sociosite.org/death.php>>
- BOWLBY, J. (1980). *Attachment and loss. vol. III Loss: Sadness and depression*. Nova York: Basic Books.
- BRUNER, J. (1996). *The culture of education*. Cambridge: Harvard University Press.
- BRUNER, J. (2006). *La fabbrica delle storie. Diritto, letteratura, filosofia*. Bari: Laterza.
- CARTER, D. (2005). «Living in virtual communities. An ethnography of human relationships in cyberspace». *Information, Communication & Society*. Núm. 8, pàgs 148-167.
- DE CARLI L. (1997). *Internet, memoria e oblio*. Torí: Bollati Boringhieri.
- DI FRAIA, G. (2007). *Blog-grafie. Identità narrative in Rete*. Milà: Guerini.
- FLICHY, P. (1995). *L'innovation technique Récents développements en sciences sociales, vers une nouvelle théorie de l'innovation*. París: La Découverte.

- GAMBA, F. (2004). *Lo spazio dello schermo*. Torí: Celid.
- GESER, H. (1998). «Yours virtually forever. Death memorials and remembrance sites on the www» [article en línia]. A: *Sociology in Switzerland: Towards Cybersociety and Vireal Social Relations*. <http://socio.ch/intcom/t_hgeser07.htm>
- GROHOL, J. M. (2002). «Psychology of weblogs» [article en línia]. *PsychCentral*. <<http://psychcentral.com/blogs/blog2002.htm>>
- HESS, A. (2007). «In digital remembrance: vernacular memory and rhetorical construction of the web memorials». *Media, Culture and Society*. Núm. 29, pàg. 812.
- HINE, C. (2000). *Virtual ethnography*. Londres: Sage Publication.
- HOWARD, P. (2002). «Network ethnography and hypermedia organization: new media, new organization, new methods». *New Media & Society*. Núm. 4, pàgs. 550-574.
- KAPLAN, L. J. (1995). *No voice is ever wholly lost: an exploration of the everlasting attachment between parent and child*. Nova York: Simon and Schuster.
- KING, S. A. (2004). *The therapeutic value of virtual self help groups* [article en línia]. <<http://webpages.charter.net/stormking/Chapter5/index.html>>
- KUBLER-ROSS, E. (1975). *On death and dying*. Nova York: Macmillan.
- MILLER, D.; SLATER, D. (2001). *The Internet Ethnographic approach*. Nova York: Oxford International Publishers, Ltd.
- MORIN, E. (1951). *L'homme et la mort*. París: Assais ed.
- NOGUCHI, Y. (2005, 12 d'octubre). «Cyber-catharsis: Bloggers use web sites as therapy». *Washington Post*. <www.washingtonpost.com/wd-dyn/content/article/2005/10/11/AR20051011017>
- ORGAD, S. (2006). «The cultural dimensions of on-line communication: a study of breast cancer patients». *New Media & Society*. Núm. 8, pàgs. 877-899.
- PAPACHARISSI, Z. (2002). «The virtual sphere: the Internet as a public sphere». *New Media Society*. Núm. 4, pàgs. 9-27.
- PITT, V. (2004). «Illness and Internet Empowerment: Writing and reading breast cancer in cyberspace». *Health*. Núm. 8, pàgs. 33-59.
- SCHNEIDER, S. M.; FOOT, K. A. (2004). «The web as an object of study». *New Media & Society*. Núm. 6, pàgs. 114-122.
- SILVERSTONE, R. (1999). *Why study the media?* Londres: Sage Press.
- SULER, J. (1993). *The psychology of Cyberspace* [llibre en línia]. Princeton: Rider University. <<http://www-usr.rider.edu/~suler/psyber/psyber.html>>
- WALTHER, J. B.; BOYD, S. (2002). «Attraction to computer mediated social support». A: C. A. Lin, D. Atkin (2002). *Communication technology and Society; Audience adoption and uses*. Nova York: Cresskill. <<https://www.msu.edu/~jwalther/docs/support.html>>

<http://digithum.uoc.edu>

Xarxa de dol: noves pràctiques socials en comunitats en línia

WALZER, J. (2001, setembre). *Distributed narrative. Telling the stories across network* [article en línia presentat a la conferència AoIR 5.0]. Brighton.

<<http://jilltxt.net/txt/Walker-AoIR-3500words.pdf>>

WALZER, J.; MORTENSEN, T. (2002). «Blogging thoughts. Personal publication as online research tool» [article en línia].

A: A. MORRISON (ed.). *Researching ICTs in Context*. Oslo: InterMedia Report, pàg. 249-279.

<<http://imweb.uio.no/konferanser/skipt-02/docs/Researching ICTs in context-Ch11-Mortensen-Walker.pdf>>

VIORST J. (1986). *Necessary losses: The loves, illusions, dependencies, and impossible expectations that all of us have to give up in order to grow*. Londres: Parperback.

CITACIÓ recomanada

MICALIZZI, Alessandra (2010). «Xarxa de dol: noves pràctiques socials en comunitats en línia» [article en línia]. *Digithum*. Núm. 12. UOC. [Data de consulta: dd/mm/aa].

<http://digithum.uoc.edu/ojs/index.php/digithum/article/view/n12_micalizzi/n12_micalizzi>

ISSN 1575-2275

Aquesta obra està subjecta a la llicència de **Reconeixement-No comercial-Sense obres derivades 3.0 Espanya** de Creative Commons. Podeu copiar-la, distribuir-la i comunicar-la públicament sempre que n'especifiqueu l'autor i la revista i la institució que la publiquen (*Digithum*; FUOC); no en feu un ús comercial i no en feu obres derivades. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/deed.ca>.

Alessandra Micalizzi

Investigadora del Departament de Comunicació
Universitat de Llengua i Comunicació IULM (Milà)
alessandra.micalizzi@iulm.it

Università IULM
Via Carlo Bo, 1
20143 MILANO

Alessandra Micalizzi és doctora en Comunicació i Noves Tecnologies i investigadora del Departament de Comunicació de la Universitat de Llengua i Comunicació IULM de Milà, on duu a terme recerca sobre pràctiques i usos d'internet en la societat occidental. També col·labora amb l'Institut Europeu del Disseny de Comunicació, on imparteix classes de Sociologia de comunicació.

